

Ważni, choć niewidzialni

Aniołowie są obecni we współczesnej popkulturze: od horrorów z udziałem demonów (duchów upadłych), aż po dziecięce animacje, gdzie z zasady się ich infantylizuje. A kim są naprawdę?

Kulturowa żywotność istot duchowych wynika z faktu, że aniołowie i demony z natury rzeczy zajmują ludzką wyobraźnię, inspirując nas do stawiania sobie ważnych pytań i skłaniając do przemyśleń. Kłopot jednak w tym, że popularne obrazy wypaczają prawdę o duchach czystych. Refleksja nad ich bytem pochodzi z Pisma Świętego i z przemyśleń najwybitniejszych filozofów. Także literatura wielokrotnie, i to w głęboki sposób, ukazywała aniołów jako pośredników. Dante Alighieri w *Boskiej komedii* (*Niebo, Pieśń 28*) przedstawił piękną wizję Boga – Ognia Żywego – otoczonego dziewięcioma świetlistymi kręgami, czyli dziewięcioma chórami aniołów.

Biblia i teologia zgodnie ukazują aniołów jako potężne, niematerialne istoty, niewyobrażalnie wspaniałe, nieustannie adorujące dobroć i wielkość Boga. Ich zadania wynikają z Bożego posłannictwa, o którym mówi np. List do Hebrajczyków, gdzie czytamy, że są oni „duchami służebnymi, posłanymi na pomoc tym, którzy mają odziedziczyć zbawienie” (Hbr 1, 14). Szczególnie plastycznie opisuje te zadania św. Jan w Apokalipsie, gdzie z jednej strony potęga aniołów ukazuje nieuchronność Bożego gniewu wobec zła, a z drugiej – są oni niezawodną pomocą dla uczniów Chrystusa.

ANIOŁOWIE W TEOLOGII I FILOZOFII

Mimo tych przejmujących obrazów i głębokich refleksji angelologia – racjonalny namysł nad aniołami – nie wzbudza dzisiaj większego zainteresowania. Przyczyną tego jest nie tylko prześmiewczy stosunek do nadprzyrodzoności, lecz przede wszystkim zanik myślenia metafizycznego, skostnienie religijnej wyobraźni i obojętność wobec świata niewidzialnego. Naturalnie angelologia bardziej dotyczy religii niż filozofii, która istnienie aniołów może jedynie domniemywać.

Aniołowie pojawiają się przede wszystkim w wierzeniach, co wyraźnie pokazuje Biblia. Odnajdziemy w niej zarówno nazwy chórów anielskich (serafini, cherubini, archaniołowie), jak i anielskie imiona: Michał, Gabriel, Rafał. Interpretatorzy biblijnych zapisów – żydowscy kabaliści i chrześcijańscy teologowie – stworzyli kilka teorii anielskich hierarchii. Pseudo-Dionizy Areopagita w *De caelestis hierarchia* podzielił anioły na triady i grupy, utrwalając na wiele wieków wyobrażenia o anielskich stopniach i wzajemnych relacjach.

Jednak i dla filozofów duchy czyste były przedmiotem poważnej refleksji. W wielu znanych nam tradycjach

Józef Mehoffer, *Anioł*

możemy znaleźć przekazy o dajmonionach, które kierują ruchami firmamentu niebieskiego lub ukrywają się we wnętrzu gwiazd. Platon wspominał o bóstwach, które służą Bogu i wspomagają ludzi w ich potrzebach. Syryjski mędrzec Porfiriusz twierdził, że aniołowie są emanacją duszy świata: dobrzy zanoszą modlitwy ludzi do Boga, zli zaś próbują uwięzić ludzkie dusze w materii. Właściwie aż do czasów Kopernika obecność czystych inteligencji była konieczna dla zachowania równowagi w wyobrażeniu kosmosu stworzonym przez starożytnych uczonych, a nazywanym arystotelesowsko-ptolemejskim modelem wszechświata. Odkąd nowożytna fizyka, matematyka i kosmologia obaliły te wyobrażenia, zagadnienie aniołów sprowadzono do mitologii i baśni.

ANIELSKIE POZNANIE

Mimo uwikłania aniołów w naukowe modele kosmosu ludzie zawsze żywili przekonanie, że ich świat istnieje równoległe do naszego świata widzialnego i te dwa wymiary stworzenia jakoś się przenikają. Doktor Anielski – Tomasz z Akwinu – przekonywał, że niewidzialność duchów nie świadczy o ich nierealności. Problem tkwi raczej w ograniczeniach naszego poznania, gdyż ludzkie zmysły nie są w stanie uchwycić bytów spoza świata fizycznego. Św. Tomasz bardzo precyzyjnie wyjaśniał specyfikę natury, istnienia, poznania i woli aniołów: w przeciwieństwie do człowieka, który często nie potrafi przeżyć swojej cielesnej natury, anioł w swym poznaniu jest nastawiony na treści intelektualne, które ujmują od razu, w jednym akcie pełnego zrozumienia. Anioł nie musi

korzystać ze zmysłów, odwoływać się do wyobraźni i cielesnych obrazów – jednym aktem ujmując istotę rzeczy lub pojęcia. Aniołowie nie muszą się więc mozolnie uczyć i nie popełniają błędów w rozpoznawaniu bytów.

Ta moc ma jednak poważne konsekwencje dotyczące woli aniołów. Jeśli anioł potrafi uchwycić od razu sedno sprawy, to jego akty woli są nieodwołalne! Anioł nie może – jak my – powiedzieć, że coś źle zobaczył, pomylił się, czegoś nie zrozumiał... Dlatego decyzje aniołów są trwałe na wieki. Bezcieleśni aniołowie po intelektualnym przeniknięciu istoty świata mają wolę stałą i ostateczną. W sprawach natury wiedzą, czego chcą, i zawsze wiedzą, co robią.

Właśnie na tym – uczy nas chrześcijańska angelologia – polega i świętość, i grzech aniołów: poznanie Boga i Jego planu jednych z nich wprawiło w zachwyt i uwielbienie, innych zaś doprowadziło do pychy i buntu, czyniąc ich demonami.

Nie nastąpił jednak błąd poznawczy. Wszyscy aniołowie bowiem doskonale wiedzą, że Bóg istnieje, że jest nieskończoną miłością i dobrocią, że zapragnął powołać do istnienia istotę szczególną i wyjątkową – człowieka, który łączy w sobie naturę duchową i cielesną. Doskonałe uświadomienie sobie tych prawd jest dla aniołów motywem służby Bogu i ludziom, a dla demonów przyczyną nienawiści wobec Stwórcy i stworzenia.

Zaznaczmy jednak, że mimo intelektualnej mocy, która wobec ułomnego poznania człowieka wydaje się nieskończona, cała chrześcijańska angelologia, a szczególnie św. Tomasz z Akwinu, zaznacza wyraźnie: aniołom i demonom nie są dostępne sekrety ludzkich myśli i odczuć. Musi być bowiem zachowana różnica pomiędzy Bogiem, który ma pełnię wiedzy, a najbardziej doskonałymi istotami duchowymi.

TOWARZYSZE NASZYCH ŻYCIOWYCH DRÓG

Subtelne i niezwykle ciekawe tematy dotyczące aniołów nie przebijają się do szerszego dyskursu. Współcześnie niewidzialność dusz i aniołów nie jest dla ludzi kłopotem, bo to, co nieempiryczne wypada z kręgu ich zainteresowań i po prostu tego nie ma! W ten sposób świat religii i wierzeń przestaje w sposób racjonalny funkcjonować w kulturze i sztuce. Tak powstaje obraz świata doskonale płaskiego, niewychylającego się ku nadprzyrodzoności, zamkniętego w doczesności.

Dlatego przyjęcie prawdy o istnieniu aniołów daje nam świadomość, że obok nas są niewidzialne, ale realne osoby, które – z nadprzyrodzonej perspektywy – widzą, co czynimy, słyszą, co mówimy, i są świadkami naszego życia. Dzięki aniołom nie jesteśmy zamknięci w doczesności, a oni są swoistymi strażnikami naszego zjawiskowego świata. W dniu sądu ostatecznego będą świadkami nie tylko naszych osobistych czynów, lecz także ukażą nam dalekosiężne skutki działań, jakie w wolności podjęliśmy na ziemi.

Rozmyślając o aniołach, czytając Biblię i poważną literaturę poświęconą stworzeniom duchowym, zwróćmy zatem uwagę na nadprzyrodzony charakter ich posłannictwa. Aniołowie bowiem ostatecznie okażą się tymi, którzy na mocy wyroków Bożych wprowadzą nas do wspólnoty zbawionych lub skażą na wieczną samotność zatracenia w potępieniu. Jak by więc tego nie ujmować, są to ważni – choć niewidzialni – towarzysze naszych ludzkich dróg. ■

Bp dr hab. Jacek Grzybowski

Biskup pomocniczy diec. warszawsko-praskiej, profesor UKSW, historyk filozofii, autor dostępnej w sieci książki *Potęga kultury*